

Samverkan mellan förskolläro- utbildningen och en referensgrupp av handledare

Kvalitetshöjande arbete för verksamhetsförlagd utbildning

Ann Steen

Bakgrund

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är ett profilområde vid Högskolan Kristianstad (HKR). Varje utbildningsprogram erbjuder verksamhetsförlagd utbildning och högskolan beskriver VFU som ett viktigt nära samarbete mellan handledare i verksamheten och lärare på högskolan. I riktlinjerna för VFU på Högskolan Kristianstad framhålls att verksamhetsförlagd utbildning är en förutsättning för att studenterna ska få möjlighet att utveckla ”professionsrelevanta kunskaper, färdigheter och förmågor som anges i kursplanerna” (Riktlinjer för verksamhetsförlagd utbildning, HKR, 2020). För lärarutbildningen har det tillsatts VFU-koordinatorer inom varje program som tillsammans med VFU-administrationen för lärarutbildningen verkar för den verksamhetsförlagda utbildningen. I riktlinjerna beskrivs även att ett nära samarbete mellan programmen inom lärarutbildningen och verksamma handledare ska utvecklas. En del av uppdraget innebär att VFU:n ska designas så att möten mellan forskning, utbildning och arbetsliv möjliggörs (Riktlinjer för verksamhetsförlagd utbildning, HKR 2020). I uppdraget ingår således att tillsammans med handledare i verksamheterna utforma en utbildning där studenternas professionalitet utvecklas.

På initiativ av en utvecklingsledare i Kristianstad kommun startades ett handledarnätverk i ett skolområde år 2015. Syftet med nätverket var att genom kollegiala samtal utbyta erfarenheter och utveckla handledarrollen för att bättre kunna handleda och utbilda förskollärostudenter. Handledarna arbetar på olika förskolor och på skilda åldersavdelningar, men inom samma skolenhet.

Ett möte 2016 mellan utvecklingsledaren och mig i egenskap av VFU-koordinator blev upptakten till ett samarbete mellan nätverket och HKR. Därmed bildades en referensgrupp bestående av cirka åtta förskollärare, tillika handledare från ett av Kristianstads skolområde. Jag som VFU-koordinator för förskollärarytbildningen vid Högskolan Kristianstad samt kommunens utvecklingsledare deltog under några år i referensgruppens arbete. Gruppens inledande möte ledde till ett nära samarbete mellan mig och referensgruppens åtta handledare, där ett ömsesidigt utbyte av erfarenheter och kunskap för utveckling av handledaruppdraget var i fokus. Antalet handledare varierade under arbetsprocessen då någon avslutade sitt uppdrag som handledare och någon ny tillkom. Gruppen utökades efter något år även med en förskollärare/handledare för förskoleklassen. Mötena för referensgruppen planerades ett halvår i taget och genomfördes 2–3 gånger per termin. Innehållet planerades dels utifrån handledarnas och utvecklingsledarens önskemål och erfarenheter, dels utifrån mina förslag på utvecklingsområden inom den verksamhetsförlagda utbildningen. Handledarna möter studenter inom förskollärarytbildningens alla kurser, vilket bidrog till en granskning av VFU i hela förskollärarytbildningen. Intentionen var att fortsätta samarbetet även 2020, men när pandemin eskalerade beslutades det att pausa arbetet.

Syfte och kunskapsbidrag

Det övergripande syftet med referensgruppens arbete var att genom samverkan mellan mig som förskollärarytbildningens VFU-koordinator, referensgruppen med handledare och utvecklingsledaren i kommunen påbörja ett kvalitetshöjande arbete för den verksamhetsförlagda utbildningens innehåll och form samt att skapa förutsättningar för handledarna att utveckla sina handledarroller/sin handledarkompetens.

Förskollärarytbildningen på HKR består av 3,5 års heltidsstudier med höstintag på ungefär 180 studenter. Detta innebär att det krävs i stort sett lika många handledare som studenter de sex kurser som innefattar sammanhängande VFU. Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen omfattar 30 högskolepoäng och genomförs med kvalificerad handledning i förskola och förskoleklass. Studenten handleds av handledare i förskolan eller förskoleklass och besöks av lärare från HKR. Handledare och student möts i regelbundna handledningssamtal där de högskoleförlagda studierna med koppling till arbetet i verksamheten

står i fokus. På grund av handledningens sammansatthet visar sig handledningen vara svårdefinierad och tolkningsbar vilket innebär att den genomförs med olika kvalitet. Hegender, Lindqvist och Nordänger (2012) genomförde ett designexperiment där handledarnas bedömningsamtal studerades under en tid. Resultatet visade att handledare som diskuterat och uppmärksammat bedömningskriterier och tillsammans i dialoger synliggjort och kommunicerat ”den tysta kunskapen”, yrkesspråket, visade i slutet av studien på nya kunskaper som gagnade bedömningsamtalen. Det kan förstås som att det kan uppstå kvalitetskillnader i handledning om handledare erfarit någon form av kollegiala samtal, utbildning eller ej.

Handledarna i referensgruppen som har nära och långvariga möten med studenterna under deras VFU-perioder, ville genom nätverket och sedermera referensgruppen belysa och diskutera frågor kring handledningens komplexitet. Handledarna bidrog med sina egna kunskaper och erfarenheter kring handledaruppdraget. Ett mer specifikt syfte var att sprida den beprövade erfarenhet som handledarna utvecklade till övriga handledare verksamma i förskollärarytbildningen och till lärare på högskolan för att både uppnå en större samsyn och möjliggöra utveckling av VFU i programmets olika kurser. I rollen som VFU-koordinator var det min uppgift att koppla till teoretiska perspektiv och diskutera och problematisera, men framför allt samla och dokumentera den kunskap som kommuniceras i dessa samtal och föra den vidare inom förskollärarytbildningen.

”Handledning äger oftast rum i skärningspunkten mellan teori- och praktikområdet. Ett av syftena med handledning under utbildningen är just att knyta samman teoretisk förståelse med praktisk verksamhet. Därför blir yrkessocialisationen en företeelse som man måste känna till och förhålla sig till under handledning” (Lauvås & Handal 2001, s. 144).

I ett praktiktäna arbete synliggörs såväl goda exempel som dilemman. Arbetet i referensgruppen kan komma att bidra till det som beskrivs i HKR:s riktlinjer; att VFU ska utgöra mötet mellan forskning, utbildning och arbetsliv. Det kan även härledas till att referensgruppens diskussioner och insatser utgör ett underlag för kvalitetshöjande åtgärder som gynnar och utvecklar studenters professionsrelevanta kunskaper, färdigheter och kunskaper för sitt kommande yrke vilket anges i kursplaner (Riktlinjer för verksamhetsförlagd utbildning, HKR 2020).

Genomförande

I denna del beskrivs hur arbetet planerades och genomfördes under de tillfällen som referensgruppen, utvecklingsledaren och VFU-koordinatörn möttes. För att identifiera vad handledning innebär formulerades några övergripande frågor för gruppen:

- Vilka kompetenser fordras för att vara en kompetent handledare?
- Hur känner du/vad tänker du om ditt handledaruppdrag?
Vad är det som driver dig?
- Vilka styrkor har du som handledare?
- Vad finner du är ett utvecklingsbehov i ditt handledaruppdrag?
- På vilka sätt tänker du att handledare från förskolan och förskoleklass kan arbeta tillsammans för att erbjuda studenter den bästa verksamhetsförlagda utbildningen?

Följande avsnitt beskriver de mest bearbetade områdena och det innehåll som diskuterades och genomfördes i referensgruppen. Dessa områden var *Skriya omdöme för att handleda*, *Att tolka lärandemål och betygskriterier*, *Teoretiska perspektiv på handledning*, *Olika VFU-dokument*, *Handledarnas reflektioner från referensgruppens möten* samt en avslutande diskussionsdel om *Handledningens implikationer*.

Skriya VFU-omdöme för att handleda

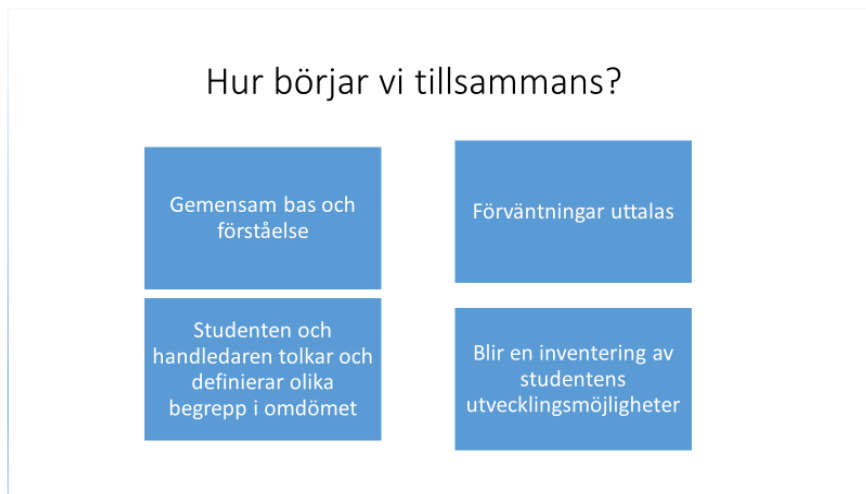
Det centrala i våra diskussioner var handledaruppdraget och hur handledarna kan utbilda, vägleda och socialisera studenterna in i den kommande yrkesrollen. Även om förskolorna ligger inom samma enhet och utvecklingsledaren för området inom kommunen har ett övergripande ansvar att förena och utveckla vissa områden som i det här fallet VFU:n, konstaterades det att förutsättningar inte var desamma på alla förskolorna och att handledningen uppfattades olika. Detta bidrog till fortsatta diskussioner kring hur handledarna i referensgruppen uppfattade sitt handledarskap.

Vi startade med frågeställningen *Hur skriver handledarna sina omdömen för studentens VFU-period?* Handledarna skickade var sitt skriftligt VFU-omdöme till mig som anonymiserade dokumenten och returnerade dem till handledarna. Handledarna läste och analyserade

alla omdömena och var på så vis förberedda för diskussionen om hur ett omdöme ska skrivas. Diskussionen fokuserade på hur ett omdöme kan formuleras för att bli tydligt och utvärderingsbart och hur handledarens omdöme relaterar till lärandemål och betygskriterier. Här gavs många tillfällen till hur formuleringar och lärandeteoretiska perspektiv kan utvecklas.

Nästa steg var att se hur lärandemål och betygskriterier för VFU kan tolkas och skrivas fram på ett tydligare vis. Detta arbete utmynnade i att några handledare i referensgruppen presenterade sina erfarenheter under rubriken "Hur handleder vi och hur skriver vi ett omdöme" under en handledardag för övriga omkring ett hundra verksamma handledare, i förskolläraryrket. Handledarna i referensgruppen presenterade sina reflektioner via en Powerpoint (presenteras nedan i figur 1–3). Referensgruppens handledare utsågs därefter som samtalsledare för övriga handledare i mindre grupper. Samtalen dokumenterades av samtalsledarna och på nästkommande referensgruppsmöte redovisades och utbyttes anteckningar från handledardagens gruppdiskussioner. Det insamlade materialet utgjorde därmed en grund för att vidga diskussionerna och rikta fokus mot ytterligare utvecklingsområden.

Handledarnas presentation inleddes med att synliggöra referensgruppens tankar kring vad det första handledningssamtal kan innehålla.

Figur 1. Referensgruppens tankar om hur handledningen kan inledas.

Utifrån referensgruppens erfarenheter är det viktigt att från start uppnå en gemensam bas och förståelse mellan handledare och student för hur handledning ska genomföras. En grund är att förväntningar ska uttalas och diskuteras ur bådas perspektiv. VFU-omdömetts lärandemål och betygskriterier bör diskuteras och definieras för att skapa en gemensam förståelse och bas för hur kvalitativa samtal genomförs. Detta menade handledarna utgör starten för att synliggöra studentens utvecklingsmöjligheter som sedan följs genom VFU-omdömet i kommande handledningssamtal.

Nästa bild som presenterades handlade om att kunna formulera sig tydligt i VFU-omdömet.

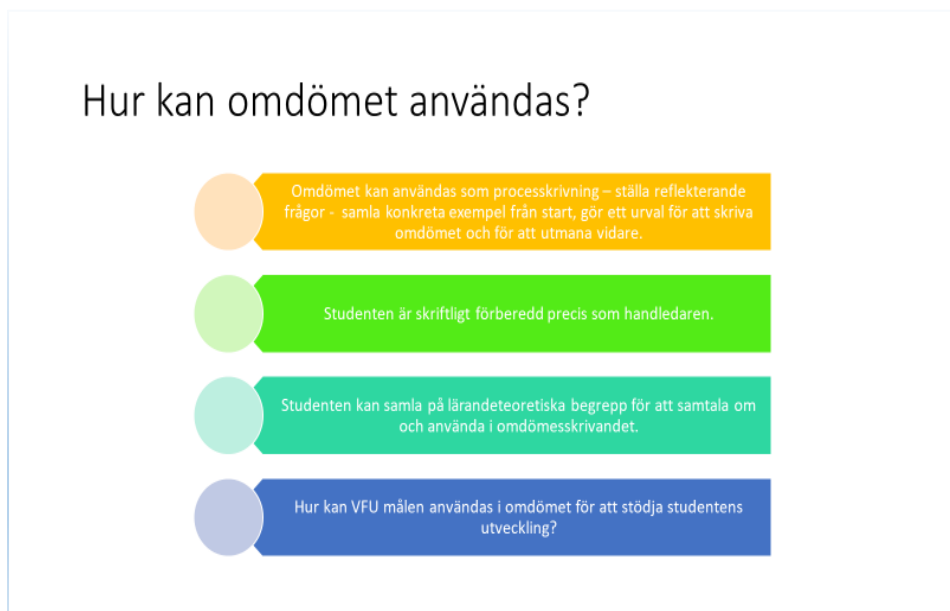
Figur 2. Formuleringar i VFU-omdömet

Handledarna i referensgruppen menade att det känns viktigt att kunna skilja på personliga och professionella samtal, att kunna använda ett yrkesspråk så att studenten socialiseras in i sin yrkesroll. Ytterligare betydande innehåll som kan lyftas i ett handledande samtal utifrån VFU-omdömet är att diskutera studentens relationskompetens även om det inte just då var formulerat som ett tydligt lärandemål i kursplanerna. (Diskussionen resulterade i att relationskompetens blev ett omdiskuterat lärandemål, vilket beskrivs längre fram). Innehåll som diskuterades

i både referensgruppen och på handledardagen är hur man som handledare formulerar sina omdömen. Handledarna i referensgruppen presenterade sin syn på hur formuleringar i VFU-omdömet kan utvecklas. Det diskuterades bland annat om omdömena kan nyanseras och vara mer av beskrivande och utmanande karaktär i stället för att värdera studenternas förmågor som i uttryck, som *bra* och *mycket bra*? Flera olika formuleringar och exempel belyste hur studenterna kan utmanas i sitt lärande och sin utveckling.

Ett annat innehåll som dryftades var hur studenterna utmanas i att såväl muntligt som skriftligt kunna uttrycka sin egen utveckling och progression under VFU-perioderna, metakognitiv reflektion. I gruppdiskussionerna på handledardagen uppstod det intressanta aspekter och framför allt för de handledare som var nya i sitt handledaruppdrag och dessa diskussioner stöttade nya, mer oerfarna handledare i sitt första kommande uppdrag att handleda.

Nästa steg som presenterades av handledarna var hur VFU-omdömet kan användas som ett processkrivande underlag.

Figur 3. Handledarnas presentation av VFU-omdömet användning.

Formuleringarna i figur 3 användes också som ett underlag för handledardagens diskussioner. Handledarna i referensgruppen menade att VFU-omdömet bör vara ett levande dokument och att studenten ska vara väl förberedd och såväl muntligt som skriftligt kunna redovisa sina reflektioner under handledningssamtalen. Studenten bör vara förberedd på att kunna referera till lärandeteoretiska begrepp och perspektiv och kunna relatera till både det egna förhållningssättet och VFU-uppgifterna. Detta i syfte att utveckla studenternas självständighet. Handledarna betonade även att studentens VFU-mål bör vara en grund i handledningen. Det ansågs viktigt att kunna vägleda studenten i hur de formulerar och arbetar med VFU-målen i ett sammanhang med kursens lärandemål och betygskriterier.

Att tolka lärandemål och betygskriterier

Under två terminer kom referensgruppens möten att belysa lärandemål och betygskriterier för de aktuella kurser som skulle gå nästföljande termin. Studier visar att bedömningsunderlag skrivna av lärosäten ofta är vagt formulerade och inte vägledande i bedömnings syfte (Hegender, 2010). Referensgruppens åsikter och tankar kring förståelse och formulering av lärandemål förmedlades och kunde i god tid förankras och bearbetas hos kursansvariga på högskolan för de kommande kurserna. Handledarna i referensgruppen diskuterade i mindre grupper bland annat hur de tolkade begrepp och hur de värderade betygskriterierna för godkänt och väl godkänt. Här förmedlades många goda och olika exempel på att tolka och förstå olika texter och teoretiska begrepp. Hegender, Lindqvist och Nordänger (2012) poängterar att det är av vikt att lärare kan använda sig av ett yrkesspråk för att kunna uttrycka, förklara sin yrkesroll och sin praktik för att studenterna i sin tur ska kunna utveckla sitt kunnande om yrket. Genom dessa samtal i referensgruppen uppstod nya samtal, insikter och perspektiv på hur ett bedömningsmaterial kan och bör tolkas och hur viktigt det är att yrkesspråket synliggörs och används.

Ett examensmål som bearbetades (vilket nämndes tidigare i texten), handlar om hur studenters empatiska förmåga skulle kunna examineras och implementeras som lärandemål i alla kurser i förskolläraryrket. På högskolan tillfrågades en professor med fokus på relationell kompetens i sitt forskningsområde, om att utveckla och skriva fram lärandemål i samarbete med mig som VFU-koordinator. Lärandemålen

och betygskriterierna följdes upp och diskuterades i syfte att öka förståelsen för och tydliggöra progressionen från termin ett till termin sju. Diskussionerna som följde gav uppslag för att betygskriterierna finjusterades samt förtydligades och en gemensam tolkning tog form. Lärandemål och betygskriterier gick på remiss till kursansvariga och programansvarig för förskolläraryrket och implementerades därefter i samtliga kurser.

Teoretiskt perspektiv på handledarrollen

Litteraturtips och litteratordiskussioner inom referensgruppen var ett återkommande innehåll på träffarna. Det skapade nyfikenhet kring aktuell forskning och ökade motivationen att läsa och delge varandra.

Vid ett tillfälle lästes ett kapitel av Emsheimer och Göhl (2014). Kapitlet utgjorde ett underlag när handledarna reflekterade över hur de ska förstå och ta sig an sitt uppdrag som författarna skriver är handledningens kärna. Vanligen har handledningen sin grund och anknytning till handledarens egen verksamhet och inte utifrån studentens utbildning. Om däremot praktik ses som en grund för teoretiska perspektiv, kan teori och praktik växelverka på ett skarpare sätt (a.a). Handledarna ansåg att det är viktigt att kunna distansera sig från sin egen praktik och ta utgångspunkt i kursrelaterade mål och uppgifter i studentens utbildning.

Vid ett annat tillfälle utgjorde min masteruppsats underlag för diskussion kring handledning (Steen, 2014). Ett avsnitt om handledning bildade utgångspunkt för en diskussion med olika teoretiska perspektiv. Referensgruppen reflekterade över hur handledning har definierats historiskt och politiskt utifrån olika teoretiska perspektiv ur både handledares och studenters perspektiv. Masteruppsatsen fokuserade hur handledningssamtalens innehåll, form och funktion uttalats, konstruerats och legitimerats av förskolläraryrket, vilket diskuterades i förhållande till handledarnas egna erfarenheter och perspektiv.

Olika VFU-dokument

Referensgruppens arbete var ett ovärderligt stöd för utformningen av olika VFU-dokument för förskolläraryrket. Vissa dokument såsom VFU-omdömena formuleras olika genom utbildningen eftersom lärandemål och betygskriterier i VFU-omdömena är skrivna utifrån

respektive kurs och dess specifika syfte och innehåll. Ytterligare dokument som behandlades i referensgruppen var bland annat, *Att skriva VFU-mål* och *Riktlinjer för trepartssamtal*. Dessa nämnda dokument är gemensamma för samtliga kurser som innehåller VFU inom förskollärarytbildningen, dels för att handledare och studenter ska känna igen sig, dels för att hålla en röd tråd i utbildningen. Dessa dokument utvärderas av kursansvariga på högskolan en gång per termin och det här tillfället även i referensgruppen. Handledarnas reflektioner sammanställdes och gick ut på remiss till kursansvariga en sista gång innan ett slutgiltigt beslut togs.

Ytterligare ett dokument som granskades var anvisningar för hur studenten ska skriva sina VFU-mål. Ett antal avidentifierade VFU-mål, skrivna av studenter, var underlag för att analysera om målen var tydliga, utvärderingsbara och relevanta i relation till kursinnehåll och utifrån omdömen från förra VFU-perioden. Centralt i diskussionerna var, vad som var syfte respektive mål i studenternas formuleringar av VFU-mål. En begynnande samsyn i hur VFU-målen kan/ska formuleras började ta form.

Ett annat inslag var ett dokument som skrevs fram för att förtydliga trepartssamtalets innehåll och form. *Riktlinjer för trepartssamtal* formulerades av mig som VFU-koordinator då det framkom önskemål från nya handledare i referensgruppen. Det blir gärna förgivettaganden kring hur ett trepartssamtal ska gå till när saker och ting inte sätts "under lupp" och granskas och problematiseras. Trepartssamtalet sker mellan handledare, student och lärarutbildare i syfte att synliggöra studentens utveckling för att uppnå lärandemål och betygskriterier. Dokumentet för trepartssamtal var på remiss både hos handledarna i referensgruppen och hos kursansvariga på högskolan innan dokumentet publicerades. Riktlinjer för trepartssamtalet underlättar och förtydligar för studenter som möter trepartssamtalet för första gången i utbildningen. Riktlinjerna bildar ett gemensamt underlag genom förskollärarytbildningen och bidrar till en större samsyn mellan student, handledare och besökande lärare för vad trepartssamtalet innebär.

Handledarnas reflektioner från referensgruppens möten

Här presenteras handledarnas reflektioner som en slags avstämning hösten 2019. En av handledarna i referensgruppen uttryckte sig kring sitt eget lärande;

”Nyttigt att läsa allas (handledarnas) omdöme, lärandeprocess, nya idéer till hur man skrivit tydliggörs. Vara tydlig, kan inte vara tydlig nog. Handfasta tips på hur man kan skriva eller inte skriva.”

Handledarna sammanfattade handledaruppdraget som ett meningsfullt samhällsuppdrag i vilket de bidrar till att utbilda blivande kollegor. Det handlar om att vara ambassadör för yrket. Genom uppdraget möjliggörs perspektivbyten och kompetensutveckling för handledarna. Handledarna menade att det finns en drivkraft i att se studenterna utvecklas och utveckla sina förmågor.

”Det var intressant att läsa. Det gav många frågor exempelvis varför jag är handledare, syna min roll som handledare och mina handledningssamtal.”

”Bra att få det repeterat det som jag läste på handledarkursen.”

”Jag var tvungen att ställa mig frågor kring mitt handledaruppdrag – kontinuerligt.”

”Man kan alltid utvecklas och lära vidare.”

”Olika studenter som utmanar en, alla är inte lika.”

Handledarna uttalade även några utvecklingsbehov. Ett utvecklingsområde handlade om att fortsätta arbetet med att förtydliga och fördjupa förståelsen kring lärandemål och att skriva VFU-omdömen. Handledarna i förskolan möter studenter från olika terminer och det identifierades ett behov av att ta del av varandras erfarenheter kopplade till olika terminers kursplaneinnehåll och bedömningsgrunder. Utöver behovet av att arbeta med lärandemål och omdömesskrivning ska arbetet med likvärdighet för studenterna fortsätta. Det uttalades även en strävan

efter att ge studenterna en likvärdig möjlighet till utveckling och handledning under deras VFU. Slutligen formulerades en ny fråga som handledarna ska fortsätta arbeta med framöver: *Vad är förskollära-kompetens?*

Handledningens implikationer – avslutande diskussion

Det övergripande syftet med referensgruppens arbete var att genom samverkan mellan mig som förskollärarytbildningens VFU-koordinator, referensgruppen med handledare och utvecklingsledaren i kommunen påbörja ett kvalitetshöjande arbete för den verksamhetsförlagda utbildningens innehåll och form samt att skapa förutsättningar för handledarna att utveckla sina handledarroller/sin handledarkompetens.

Referensgruppens arbete visade hur handledarna uppfattade handledaruppdragets olika åtaganden och reflektionerna var att uppdraget som handledare innebär att utbilda och socialisera in studenter i förskolläraryrket. Det krävs både att handledarna är villiga att ta emot studenter och att de får förutsättningar och utbildning för att kunna ägna sig åt sitt uppdrag. Efterfrågan av VFU-platser inom lärarutbildningen från HKR är stor. Handledare och lärosäten har ett gemensamt ansvar att utbilda studenter och förena forskning, utbildning och arbetsliv. Det efterfrågas kvalitativ handledning och referensgruppens arbete kan genom dessa kollegiala samtal vara ett led i att utveckla och arbeta med kvalitetshöjande åtgärder för studenternas utbildning.

En av många frågor som behandlades under referensgruppens möten var vad handledning innebär och hur handledning genomförs. Det finns några gemensamma och karakteriserade drag som många författare är överens om gällande professionell handledning. Bland annat skriver Lindén (2005) att handledning är när det är minst två personer som möts i en organiserad verksamhet och när handledning utövas med fokus på både teoretiskt och praktiskt kunnande. Därmed skulle handledning kunna sammanfattas som ett lärande möte mellan minst två personer, vilket i detta sammanhang är där student och handledaren möts under VFU-perioden. Handledarna i referensgruppen insåg att det krävs både beprövad erfarenhet och teoretiska perspektiv för att kunna handleda och utmana studentens blivande yrkesroll. Därav uttalade handledarna att det är viktigt med kontinuerlig kompetensutveckling i handledaruppdraget. Med utgångspunkt från högskolans utvecklingsbehov och

handledarnas egna erfarenheter och behov bidrog de kollegiala samtalen till att synliggöra egna och varandras uppfattningar, kunskaper och erfarenheter kring handledarrollen. Handledarna menade att det blev en form av kompetensutveckling genom referensgruppens diskussioner och arbete.

I min masteruppsats framkom studenternas perspektiv av handledning (Steen, 2014). Studenterna uttryckte att handledningen ofta riktades mot hur studenten ska bete sig, korrigerande samtal. Studenterna ansåg att bedömningsunderlaget i stort sett var osynligt i handledningssamtalen och att i dessa samtal fanns en avsaknad av djupare reflektion kring studenternas ageranden och ställningstaganden. Genom arbetet med referensgruppen synliggjordes ett annat perspektiv. Handledarna i referensgruppen åsyftade att handledning och handledningssamtal ska utgå från kursinnehåll och lärandemål, där både student och handledare ska vara aktiva och reflektera under handledningstillfällena.

Referensgruppens diskussioner handlade ofta om att kunna skriva VFU-omdömen och att tolka och värdera studenters förmågor i relation till lärandemål och betygskriterier. De kollegiala samtalen berörde ofta handledningens komplexitet, att utbilda och vägleda andra vuxna in i en yrkesroll. Kanske det är ett utvecklingsområde inom lärarutbildningen att kunna leda andra vuxna, vuxenpedagogik? Detta är ett område som dryftades i referensgruppen och handledarna i gruppen var här en stor hjälp för varandra att belysa de didaktiska frågorna kring handledaruppdraget. I den senaste utgåvan av läroplanen för förskolan har förskollärarens pedagogiska ansvar att leda arbetslag ytterligare förtydligats i den senaste läroplansrevideringen och studenter bör vara rustade för detta uppdrag (Skolverket, 2018).

”Förskollärare ska ansvara för det pedagogiska innehållet i undervisningen och för att det målinriktade arbetet främjar barns utveckling och lärande. Förskollärare har därmed ett särskilt ansvar i utbildningen som arbetslaget genomför gemensamt. I undervisningen medverkar även andra i arbetslaget, till exempel barnskötare, till att främja barns utveckling och lärande.” (Skolverket 2018, s. 7).

Det är således förskollärare som ansvarar för utbildning och undervisning. De ska i ett arbetslag kunna leda målstyrda processer för barns lärande och utveckling gällande de allra yngsta barnen i utbildnings-

systemet.Handledaruppdraget handlar om att handleda och utbilda vuxna och förskolläraryuppdraget först och främst handlar om att utbilda barn. Sheridan, Sandberg och Williams (2015) skriver om förskollärarykompetens. De menar att förskollärares egen kompetensutveckling handlar om att kunna inta ett kritiskt och vetenskapligt förhållningssätt i relation till barns lärande och utveckling. Utbildningen för blivande förskollärare fokuserar på att de ska kunna utbilda och leda barns lärande och utveckling, inte att leda andra vuxna, studenter eller kollegor i ett arbetslag. När man som förskollärare antar ett handledaruppdrag åtar man sig att utbilda och handleda en blivande kollega. Det är ett stort och ansvarsfullt arbete som utöver engagemang och yrkeskunskap också kräver mycket tid och mod att ställa de krav som utifrån kursplanerna fordras för att studenten ska bli godkänd.

Genom att möta olika erfarenheter i referensgruppen utvecklades nya insikter om att handledning är en komplex situation. Varje situation är unik, varje student är unik och i varje möte ska tillitsfulla relationer utvecklas (Selander & Selander, 2007). Samma författare menar även att det är handledarens uppgift att koda av situationer och kunna möta studenters mer personliga egenskaper såväl som kursrelaterade uppgifter. Aspelin menar att relationskompetens innebär mellanmänskliga relationer (Aspelin, 2018). Studenten ska utbildas/handledas i att vara förberedd för det oväntade och utveckla en beredskap för att kunna agera i och hantera dessa mellanmänskliga möten, både med barn och vuxna. Handledarna i referensgruppen diskuterade vikten av att skilja på det personliga planet och det professionella planet. Ska man utgå från ovanstående författare och deras beskrivningar så lär det vara betydelsefullt att möta, utmana och utgå även från studentens personliga egenskaper.

En tolkning kan vara att handledarna menar att det är svårt att balansera personligt och professionellt omdöme. Det kan förstås som att ett professionellt omdöme kommunicerar lärandemål och betygskriterier och inte i syfte att i huvudsak korrigera studenters personliga egenskaper. Mötena blir olika och unika utifrån vilka studenter handledarna möter och vilka personliga egenskaper de besitter. Handledarna ska kunna bemöta och hantera både professionella förmågor såsom mer personliga förmågor samt kunna möta och hantera olikheter och unika situationer. Som en av handledarna uttryckte i sin reflektion; *”Olika studenter som utmanar en, alla är inte lika.”*

I de kollegiala samtalen i referensgruppen tog handledarna del av varandras erfarenheter och olika perspektiv. Dessa samtal och reflektioner bidrog till att öka handledarnas förståelse och insikt om komplexiteten att möta och hantera dessa unika situationer. Metareflektionerna kring varandras utsagor/exempel kan utgöra bakomliggande kunskaper för att kunna möta nästa situation. Lauvås och Handal (2001) konstaterar att om kollegial handledning känns intressant och motiverande och utan tvång, gagnar det nya samarbetsformer även om arbetet ibland känns motigt. I de kollegiala samtalen i referensgruppen fokuserades det vanligen på positiva aspekter och erfarenheter och vikten av att samtliga är aktiva och engagerade, vilket bidrar till en entusiastisk stämning och anda med syfte att hjälpa och stötta varandra.

I VFU-omdömet omnämns det teoretiska begrepp, vilka diskuterades och tolkades gemensamt i referensgruppen för ömsesidig förståelse. Handledarna i referensgruppen strävar att utifrån VFU-omdömet lärandemål även skapa ett inkluderande förhållningssätt för en gemensam förståelse tillsammans med studenten i en aktiv process i handledningssamtalen. Det framkom att VFU-omdömet kan vara ett stöd som ett processkrivande under VFU-perioden för att gemensamt synliggöra studentens utveckling. Enligt Birnik (2010) kan studenten möta två olika förhållningssätt från handledarna. Han benämner dessa som antingen utvecklande eller hindrande förhållningssätt. Det utvecklande förhållningssättet innebär att handledare intar ett stödjande, strukturerat och tillåtande klimat. Det hindrande förhållningssättet visar tvärtom på ett distanserat kontrollerande förhållningssätt. Det är även en fråga om makt och handledarna reflekterade ofta över sin maktposition i relation till studentens position. Handledarnas diskussioner utmynnade ofta i hur de skulle kunna utmana och utveckla studenternas delaktighet och metareflektioner under handledningen utan att inta en maktposition.

Handledarna i referensgruppen ansåg att det har varit lärorikt att träffats och diskuterat gemensamma frågor och dilemman där de delgav varandra sina egna erfarenheter. Även under handledardagen uttryckte övriga handledare att diskussionerna gagnade handledaruppdraget. En tanke som föds genom dessa utsagor är att det över lag saknas nätverk för handledare på förskolor och skolor, ett nätverk där handledare inom olika skolområden kan träffas, stödja och utmana varandra i sitt handledaruppdrag att utbilda studenter/vuxna.

Det har varit ett värdefullt arbete att vara delaktig i referensgruppens arbete. På grund av Coronapandemin beslutades, som tidigare nämnts att pausa mötena våren 2020. Som VFU-koordinator har jag upplevt en stor vinst med att få ta del av den beprövade erfarenhet som handledarna besitter som berikar och utvecklar både innehåll och form i den verksamhetsförlagda utbildningen. Erfarenhetsutbytet medverkade till att utveckla och stärka studenternas utbildning. Det kollegiala lärande är gynnsamt såväl för handledarna och utvecklingsledaren som för mig som VFU-koordinator. Genom kollegiala samtal utvecklades en större insyn, förståelse och större öppenhet för handledaruppdraget. Det menar Lauvås och Handal (2001) är viktigare inslag i kvalitetsutvecklingen än byråkratiska kontrollsystem.

Arbetet och samverkan med referensgruppen kan förhoppningsvis inspirera fler skolområden/kommuner att starta handledarnätverk. Genom samverkan med Högskolan Kristianstad kan kvaliteten för den verksamhetsförlagda utbildningen utvecklas. Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till alla i referensgruppen och utvecklingsledaren för att jag har fått vara en i gruppen och att ni alla har bidragit till att utveckla den verksamhetsförlagda utbildningen i förskollärarytbildningen och hoppas så klart på fortsatt utvecklande samarbete. Förhoppningsvis kan vi inom kort återuppta vårt fina samarbete.

"Vi är varandras miljöer." (citat Pia Sundhage).

Referenslista

Aspelin, J. (2018). *Lärares relationskompetens. Vad är det? Hur kan den utvecklas?* Stockholm: Liber.

Birnik, H. (2010). *Handledning av lärarstudenter – en intervjustudie.* Karlstad University Studies.

Emsheimer, P., & Göhl, I. (2014). *Handledning i lärarutbildning: att utforska undervisningssituationer.* 3., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Hegender, H. (2010). *Mellan akademi och profession. Hur lärarkunskap formuleras och bedöms i verksamhetsförlagd utbildning.* (Linköping Studies in Pedagogic Practices, No 12) Linköping. Linköping universitet.

Hegender, H., Lindqvist P., & Nordänger, U.K. (2012). Från samspråk om lämplighet mot förhandling om skicklighet? - bedömningssamtal under VFU. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 17(1–2), 61–80.

Lauvås, P., & Handal, G. (2001). *Handledning och praktisk yrkesteori*. 2., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lindén, J. (2005). Handledning – en konceptuell ram. In M. Larsson & J. Lindén (Eds.), *Handledning – perspektiv och erfarenheter* (pp. 11 – 28). Lund: Studentlitteratur.

Näslund, J. (2004). *Insyn i grupphandledning: ett bidrag till förståelsen av ett av de människobehandlande yrkenas hjälpredskap*. Diss. Linköping. Univ., 2004.

Riktlinjer för verksamhetsförlagd utbildning, HKR (2020).

Steen, A. (2014). *Ett studentkritiskt öga. Förskolläraryrkarstudenter konstruerar kriterier för handledningssamtalets innehåll, form och funktion*. <http://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:795476/FULL-TEXT01.pdf>

Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket

Selander, U-B., & Selander, S. (2007). *Professionell handledning*. 2., [utvidgade och rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Sheridan, S., Sandberg, A. & Williams, P. (2015). *Förskollära-kompetens i förändring*. 1. uppl. Lund. Studentlitteratur